

**ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СТРАХУВАННЯ ВОЄННИХ РИЗИКІВ У ПРАВІ ЄС
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ****LEGAL MECHANISMS FOR INSURANCE OF WAR RISKS IN EU LAW
AND THEIR IMPACT ON ENSURING HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF WAR
IN UKRAINE**

Тимошук О.Г., к.ю.н.,
доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
orcid.org/0000-0003-1714-6957

Стаття присвячена дослідженню правових механізмів страхування воєнних ризиків у праві Європейського Союзу та їх ролі у забезпеченні прав людини в умовах збройної агресії проти України. Встановлено, що повномасштабна війна спричинила системні порушення майнових прав, зокрема права власності, гарантованого статтею 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини, що зумовлює необхідність формування ефективних механізмів відшкодування шкоди. Обґрунтовано, що традиційні публічно-правові інструменти компенсації виявилися недостатніми в умовах воєнного стану, що актуалізує залучення приватно-правових механізмів, насамперед страхування воєнних ризиків. Досліджено зміст позитивних зобов'язань держави щодо забезпечення ефективного захисту прав людини та доведено, що їх реалізація передбачає створення комплексної системи відшкодування шкоди, яка поєднує державні та страхові інструменти. Проаналізовано підходи права Європейського Союзу до регулювання страхового ринку, які спрямовані на забезпечення фінансової стабільності, захист прав страхувальників та ефективне управління ризиками. У результаті дослідження встановлено, що страхування воєнних ризиків трансформується із суто економічного інструменту у складову механізму забезпечення прав людини, виконуючи компенсаційну та стабілізаційну функції. Доведено, що імплементація європейських стандартів страхування сприятиме підвищенню ефективності захисту майнових прав, розвитку страхового ринку та формуванню комплексного механізму післявоєнного відновлення. Доведено доцільність розгляду страхування воєнних ризиків як самостійного елементу системи забезпечення прав людини, що виходить за межі традиційного розуміння страхування як виду господарської діяльності. Запропоновано підхід до визначення страхових механізмів як інструменту реалізації позитивних зобов'язань держави щодо гарантування ефективного відшкодування шкоди. Зроблено висновок, що інтеграція страхування воєнних ризиків у систему забезпечення прав людини є об'єктивною необхідністю, а запозичення відповідних підходів права ЄС має стати важливим напрямом удосконалення національного законодавства України.

Ключові слова: страхування воєнних ризиків, право ЄС, права людини, право власності, відшкодування шкоди, позитивні зобов'язання держави.

The article examines the legal mechanisms of war risk insurance within European Union law and their impact on the protection of human rights in the context of the armed aggression against Ukraine. It is established that the full-scale war has led to systemic violations of property rights, in particular the right to property guaranteed by Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights, which necessitates the development of effective compensation mechanisms. The study demonstrates that traditional public-law compensation instruments have proven insufficient under martial law, which highlights the need to involve private-law mechanisms, primarily war risk insurance. The content of the state's positive obligations to ensure effective human rights protection is analysed, emphasizing the necessity of establishing a comprehensive compensation system combining public and insurance-based instruments. The article explores the EU legal framework governing the insurance market, aimed at ensuring financial stability, policyholder protection, and effective risk management. It is argued that war risk insurance is evolving from a purely economic tool into an essential component of the human rights protection system, performing both compensatory and stabilizing functions. It has been established that war risk insurance should be regarded as an independent element of the human rights protection system, extending beyond the traditional understanding of insurance as an economic activity. An approach is proposed to define insurance mechanisms as an instrument for the State's implementation of its positive obligations to ensure effective compensation for damage. The findings confirm that the implementation of EU insurance standards in Ukraine will enhance the protection of property rights, strengthen the insurance market, and contribute to the development of an effective post-war recovery mechanism. It is concluded that integrating war risk insurance into the human rights protection framework is an objective necessity, while the adoption of EU approaches should become a key direction for improving Ukrainian legislation.

Key words: war risk insurance, EU law, human rights, property rights, compensation, positive obligations of the state.

Постановка проблеми. Збройна агресія проти України спричинила безпрецедентні за масштабами порушення майнових прав фізичних і юридичних осіб, що проявляються у масовому знищенні житлового фонду, втраті об'єктів інфраструктури, пошкодженні підприємств та інших активів. У зазначених умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективного відшкодування шкоди як складова реалізації права власності, гарантованого статтею 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини [1]. Сформована ситуація виявила обмеженість традиційних публічно-правових механізмів компенсації, зокрема державних програм відшкодування, які в умовах воєнного стану стикаються з дефіцитом фінансових ресурсів, складністю процедур та значними часовими затримками. Це обумовлює необхідність пошуку альтернативних

або додаткових інструментів захисту майнових прав, серед яких особливе місце посідають приватноправові механізми, передусім страхування воєнних ризиків. У цьому контексті страхування слід розглядати не лише як елемент фінансового ринку, а й як інституційний інструмент перерозподілу ризиків і забезпечення компенсаційної функції у випадку настання негативних подій. Водночас специфіка воєнних ризиків полягає у їх високій концентрації, системному характері та складності прогнозування, що традиційно зумовлює виключення таких ризиків із стандартного страхового покриття. Це, у свою чергу, створює прогалину в системі захисту прав осіб, які зазнали шкоди внаслідок бойових дій.

На відміну від національних підходів, у праві Європейського Союзу страхування розглядається у ширшому

контексті забезпечення економічної стабільності, довіри до фінансових інститутів та захисту прав споживачів. Нормативне регулювання у цій сфері, зокрема положення Solvency II Directive [2], спрямоване на забезпечення платоспроможності страховиків, ефективного управління ризиками та належного рівня захисту страхувальників. Такий підхід створює передумови для формування ефективних страхових механізмів, здатних виконувати не лише економічну, а й соціально-правову функцію. Особливого значення у цьому контексті набуває практика Європейського суду з прав людини, яка послідовно підкреслює обов'язок держави забезпечити не лише формальне визнання прав, а й реальні механізми їх захисту, включаючи доступ до ефективних засобів відшкодування шкоди. Відтак забезпечення функціонування інструментів компенсації, у тому числі через страхові механізми, може розглядатися як складова позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини. Таким чином, актуальність дослідження обумовлюється необхідністю комплексного аналізу правових механізмів страхування воєнних ризиків у праві Європейського Союзу та визначення можливостей їх адаптації в Україні з метою підвищення ефективності захисту майнових прав осіб в умовах збройного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика захисту майнових прав в умовах збройного конфлікту досліджується переважно крізь призму міжнародного гуманітарного права та практики Європейського суду з прав людини. Водночас питання страхування воєнних ризиків як елементу механізму забезпечення прав людини у науковій літературі розкрито фрагментарно, особливо у контексті адаптації до стандартів права ЄС.

Мета статті полягає у дослідженні страхування воєнних ризиків як правового механізму захисту майнових прав людини в умовах війни, а також у аналізі стандартів права Європейського Союзу та можливостей їх імплементації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Війна, що триває на території України, спричиняє системне порушення фундаментальних прав людини, у тому числі майнових прав. У цьому контексті особливого значення набуває право власності, гарантоване статтею 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини. Масштабні руйнування житлового фонду, знищення майна фізичних осіб та втрата бізнес-активів формують об'єктивну потребу у створенні ефективних правових механізмів компенсації завданої шкоди. Відповідно до європейських правових стандартів держава не лише утримується від порушення прав людини, а й несе позитивні зобов'язання щодо забезпечення їх ефективного захисту. Зміст таких зобов'язань полягає, зокрема, у створенні належних правових та інституційних механізмів відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок надзвичайних обставин, включаючи збройний конфлікт. У цьому аспекті актуальності набуває поєднання публічно-правових інструментів (державних компенсаційних програм) та приватно-правових механізмів, серед яких важливе місце посідає страхування.

Страхування воєнних ризиків у сучасних умовах може розглядатися як альтернативний або додатковий механізм компенсації, що забезпечує оперативніше відшкодування шкоди без надмірного навантаження на державний бюджет. Його функціональне призначення полягає у перерозподілі ризиків між учасниками страхових правовідносин та забезпеченні фінансової стабільності в умовах підвищеної невизначеності. Водночас ефективність страхових механізмів значною мірою залежить від належного нормативного регулювання. У державах-членах Європейського Союзу воно сформоване на основі комплексного підходу до забезпечення стабільності страхового ринку. Зокрема, важливе значення має Директива Solvency II (2009/138/EC), яка встановлює уніфіковані вимоги до платоспроможності страховиків, систем управління ризиками

та захисту прав страхувальників. Запровадження таких стандартів сприяє підвищенню довіри до страхових інститутів і їх здатності виконувати компенсаційну функцію навіть у кризових умовах. У цьому контексті страхування воєнних ризиків доцільно розглядати не лише як фінансово-економічний інструмент, а й як складову системи забезпечення прав людини. Воно сприяє реалізації права на відшкодування шкоди та права на ефективний засіб правового захисту, що дозволяє говорити про формування правозахисної функції страхового права.

Водночас в Україні на сьогодні відсутній належно сформований ринок страхування воєнних ризиків, що істотно знижує ефективність захисту майнових прав осіб, постраждалих унаслідок війни. Це зумовлює необхідність імплементації європейських стандартів у національне законодавство, зокрема щодо нормативного закріплення воєнних ризиків як об'єкта страхування, запровадження механізмів державної підтримки страхового сектору, а також створення гарантійних і перестраховальних інституцій.

Отже, інтеграція страхування воєнних ризиків у систему забезпечення прав людини є об'єктивною необхідністю в умовах збройного конфлікту. Запозичення та адаптація стандартів права Європейського Союзу сприятиме підвищенню ефективності захисту майнових прав, стабільності страхового ринку та формуванню комплексного механізму відшкодування шкоди, який відповідатиме сучасним викликам і євроінтеграційному вектору розвитку України [3].

У науковій літературі звертається увага на те, що запровадження воєнного стану зумовлює встановлення низки обмежень і формує специфічні умови функціонування страхового ринку. Зокрема, як слушно зазначає Сергій Бровко [4], доцільно виокремити ключові чинники, що впливають на здійснення страхової діяльності в умовах війни. По-перше, істотно зростає ризик настання страхових випадків. Воєнні дії значно підвищують ймовірність знищення або пошкодження майна, завдання шкоди життю та здоров'ю осіб, а також втрати бізнес-активів. У таких умовах страхування традиційно виконує компенсаційну функцію, однак війна у страховому праві здебільшого розглядається як виняток із страхового покриття, що обмежує можливість отримання виплат. По-друге, важливим чинником є економічна нестабільність. Воєнний стан спричиняє зниження економічної активності, інфляційні процеси та валютні коливання, що негативно впливають на фінансову стійкість страховиків і ускладнюють виконання ними зобов'язань. По-третє, істотне значення мають правові зміни, які впроваджуються державою в умовах воєнного стану. Вони можуть стосуватися порядку здійснення страхових виплат або встановлення окремих виключень із страхового покриття. У цьому контексті підкреслюється необхідність державної підтримки страхового сектору шляхом оптимізації регуляторного та податкового навантаження. По-четверте, значний вплив мають міграційні процеси, зумовлені воєнними діями. Масове переміщення населення ускладнює ідентифікацію страхових ризиків та реалізацію страхових правовідносин [4].

Узагальнюючі наведені підходи, доцільно зазначити, що окреслені чинники свідчать про системну трансформацію ролі страхування в умовах війни. За таких обставин страхування воєнних ризиків набуває ознак важливого елемента механізму забезпечення прав людини, передусім права власності та права на ефективний засіб правового захисту. У контексті євроінтеграційного розвитку України це зумовлює необхідність адаптації національного законодавства до стандартів права ЄС, спрямованих на забезпечення стабільності страхового ринку та захисту прав страхувальників. Відтак формування системи страхування воєнних ризиків слід розглядати як складову комплексного механізму відновлення порушених прав людини.

Після повномасштабного вторгнення в Україні, як і в інших секторах економіки, відбулися суттєві структурні зміни на страховому ринку. Частина страхових компаній припинила діяльність унаслідок бойових дій та погіршення економічної ситуації. Інші змушені були скоротити обсяги діяльності та переглянути страхові продукти, обмежуючи або виключаючи покриття високоризикових подій. Водночас окремі компанії продемонстрували здатність до адаптації та забезпечили безперервність страхових послуг.

У цьому контексті доцільно звернутися до досвіду держав-членів Європейського Союзу, які мають розвинені механізми страхування політичних і воєнних ризиків. Зокрема, у Німеччині функціонує система страхування експортних кредитів та інвестицій за участю Euler Hermes (у співпраці з федеральним урядом), що забезпечує покриття політичних і воєнних ризиків шляхом державних гарантій. Аналогічно у Франції діє механізм COFACE, який забезпечує страхове покриття експортних операцій, включаючи воєнні та політичні ризики. З урахуванням зазначеного міжнародного досвіду доцільно визначити перспективи розвитку страхування воєнних ризиків в Україні. Його подальший розвиток має здійснюватися шляхом імплементації європейських підходів, зокрема через створення механізмів державної підтримки та гарантування страхових виплат. Це сприятиме підвищенню стійкості страхового ринку та ефективнішій реалізації майнових прав постраждалих осіб.

Формування належної нормативно-правової бази у сфері страхування воєнних ризиків є одним із пріоритетних напрямів розвитку страхового ринку України. На сьогодні відсутній комплексний законодавчий акт, що регулював би ці відносини, що зумовлює наявність правової невизначеності [5]. Водночас адаптація ринку потребує часу та інституційної координації.

Ефективна модель регулювання має базуватися на державній підтримці, чіткому понятійному апараті та прозорих вимогах до страхових продуктів і перестраховування. Це сприятиме стабільності ринку, підвищенню довіри до страхових інституцій і зміцненню взаємодії між державою, бізнесом та споживачами страхових послуг [5]. Крім того, удосконалення правового регулювання є важливим елементом євроінтеграційного курсу України та гармонізації законодавства з правом ЄС.

Висновки. Страхування воєнних ризиків є важливим елементом системи захисту прав людини в умовах війни, який доповнює публічно-правові механізми компенсації. Право ЄС забезпечує нормативну основу для ефективного функціонування страхового ринку, що, у свою чергу, сприяє реалізації майнових прав. Для України актуальним є впровадження європейських стандартів страхування з метою підвищення ефективності захисту прав людини та забезпечення післявоєнного відновлення. Страхування воєнних ризиків постає важливим елементом системи забезпечення прав людини в умовах збройного конфлікту, органічно доповнюючи публічно-правові механізми компенсації. Нормативні підходи, сформовані в межах права Європейського Союзу, створюють належне правове підґрунтя для ефективного функціонування страхового ринку, що, своєю чергою, сприяє реалізації та захисту майнових прав. У цьому контексті формування цілісної системи страхування воєнних ризиків слід розглядати як складний, проте об'єктивно необхідний процес, зумовлений сучасними викликами безпеки та економічної нестабільності. Така система здатна забезпечити належний рівень фінансової безпеки, мінімізувати економічні втрати та сприяти оперативному відновленню як на рівні окремих суб'єктів, так і держави в цілому.

Важливо підкреслити, що ефективність функціонування зазначеної системи залежить від комплексного поєднання кількох ключових елементів, зокрема: впровадження інноваційних підходів до оцінки та управління воєнними ризиками, використання сучасних технологічних рішень,

забезпечення належної державної підтримки, а також розвитку міжнародного співробітництва у сфері страхування та перестраховування. З огляду на специфіку воєнних ризиків, що характеризуються високим рівнем невизначеності та масштабністю наслідків, особливого значення набуває постійне вдосконалення страхових продуктів і адаптація їх до нових соціально-економічних умов.

Відтак формування ефективної системи страхування воєнних ризиків потребує тісної взаємодії між державою, страховими інституціями та міжнародними партнерами, що дозволить забезпечити належний баланс між публічними та приватними інтересами у сфері відшкодування шкоди. У перспективі така система може стати одним із ключових інструментів забезпечення економічної стабільності, підтримки соціального захисту населення та відновлення порушених прав у постконфліктний період. З урахуванням викладеного, для України особливо актуальним є впровадження європейських стандартів страхування, спрямованих на підвищення ефективності захисту прав людини та формування стійкого механізму післявоєнного відновлення, що відповідатиме сучасним євроінтеграційним орієнтирам держави.

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що страхування воєнних ризиків в умовах збройної агресії набуває якісно нового змісту, трансформуючись із суто фінансово-економічного інструменту у складову механізму забезпечення прав людини. Така трансформація зумовлена об'єктивною неспроможністю виключно публічно-правових засобів забезпечити повне та своєчасне відшкодування шкоди, завданої внаслідок війни.

У роботі обґрунтовано, що правові підходи, сформовані в межах права Європейського Союзу, створюють нормативні передумови для ефективного функціонування страхових механізмів, здатних виконувати не лише економічну, а й правозахисну функцію. Зокрема, встановлено, що імплементація європейських стандартів страхування сприяє підвищенню рівня гарантій реалізації права власності та права на ефективний засіб правового захисту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: доведено доцільність розгляду страхування воєнних ризиків як самостійного елементу системи забезпечення прав людини, що виходить за межі традиційного розуміння страхування як виду господарської діяльності. Запропоновано підхід до визначення страхових механізмів як інструменту реалізації позитивних зобов'язань держави щодо гарантування ефективного відшкодування шкоди. Обґрунтовано необхідність формування комплексної моделі відшкодування шкоди, яка поєднує публічно-правові та приватно-правові інструменти, із визначенням провідної ролі страхування у забезпеченні оперативності та ефективності компенсації. Дістала подальшого розвитку ідея щодо інтеграції страхування воєнних ризиків у систему євроінтеграційних реформ як одного з напрямів адаптації національного законодавства до стандартів ЄС. Встановлено, що формування ефективної системи страхування воєнних ризиків є складним, але стратегічно необхідним завданням, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності, зниження економічних втрат та прискорення процесів післявоєнного відновлення. Доведено, що ключовими умовами реалізації такої системи є державна підтримка страхового сектору, розвиток міжнародного співробітництва у сфері перестраховування, а також впровадження інноваційних підходів до управління ризиками.

Узагальнюючи, слід наголосити, що впровадження в Україні європейських підходів до страхування воєнних ризиків має розглядатися не лише як елемент економічної політики, а й як складова державної стратегії забезпечення прав людини. Саме такий підхід дозволить сформувати ефективний механізм захисту майнових прав, здатний відповідати сучасним викликам та забезпечити належний рівень правових гарантій у період воєнного стану та післявоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. Рада Європи. 1952. <https://european-court.org/uk/документи/рада-європи/європейська-конвенція-з-прав-людини/протокол-№1/>
2. Solvency II Directive: Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II). Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32009L0138>
3. Тимошук О.Г. Правовий механізм адаптації національного законодавства до європейських міжнародно-правових стандартів прав людини. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Випуск №03, 2025. 405-411с. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.63>
4. Бровко, С. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Економіка та суспільство, №67, 2024р. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-24>
5. Бобик М. В. Особливості впровадження страхування воєнних ризиків в Україні. Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри: матеріали науково-практичного круглого столу, м. Суми, 23 січня 2026 р. Сумський державний університет, 2026. С. 11-15. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/101786>

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026